

Протојереј проф. Славко Зорица

С В Е Т И С А В А - ЧОВЈЕК СВЕТОСТИ И ПРЕСТИЖА

Историографи су најчешће склони да велике људе стављају у хронологију догађаја између датума њиховог рођења и смрти; хоће да им цијели живот и рад ограниче колијевком и гробом. То најчешће срећемо у уџбеницима, па и у историјама које се ослањају на пуку хронолошку фактографију. Међутим, писци који су склонији дубљем сагледању историје свијета и живота узимају у обзир и оне друге, по нама, примарније законе и законитости кретања у животу и историји. Зато није случајно да се у судбоносним данима историје сваког народа рађају велики људи «који ће из њедара духа свога народа покренути живе снаге и усмјерити у позитивном правцу оно што један народ може да даде» (Еп. Симеон Злоковић). У многим народима, па и у нашем, рађају се велики људи који ће сваки у своје поднебљу, и у своје времену, учинити слично или исто, дјелујући као експоненти Божјег промисла, увијек присутног у људском животу и кретањима у историји. У поднебљу гдје је српски народ живио и живи јавља се наш Свети Сава.

Родио се на царском двору, али ни од једног родитеља није наслиједио оно што је он био и значио. Од родитеља му је била намијењена свјетовна власт, што се види из чињенице да му је, још док је био малољетан, на управу додијељена једна област српске земље да би се од младости вјежбао у вјештини управљања, али, Св. Сава је још у раној младости добро разумио Христове ријечи да *Царство моје није од овога свијета* (Јн.18,36). Зато се и вјежбао у духовном витештву, можда и несвјесно, предосјећајући мисију коју му је Бог одредио. Мисија му је била да обожи и да охристиви свој народ и да тако достигне духовну и националну зрелост како би тај народ заслужио самосталну цркву и самосталну државу. Да би ту мисију остварио, најприје је обожио себе. Због завидно постигнуте моралне чистоте и светости, још као врло млад, зрачио је на своје саговорнике, без обзира да ли су то били свјетовни или духовни управитељи. Ауторитетом благости и светости, из чега је произилазила његова умјешност политичког и дипломатског опхођења, релативно лако је успио да издејствује 1219. самосталност Српске цркве, што је учврстило и српску државу,

коју је утемељио отац му Стефан Немања, потоњи монах Симеон. Била су то времена када се српском народу, и не само српском, могло помоћи само светошћу коју је изобилно посједовао Св. Сава.

Гледано са ове дистанце, изгледа нам да је Св. Сава све што је постигао, постигао лако и без много труда, олако обарајући непријатеље својим духовним мачем. Но није баш тако; имао је много невоља и мука. Невоље су почеле већ при самој одлуци да преузме своју величанствену мисију. На том путу су му прву препреку поставили родитељи. Нису се лако помирили да им мезимац оде у монахе, вјероватно неразумијевајући Савину склоност и Божји промисао који је водио младог Растка, потоњег Светог Саву. Имао је проблема и са собом. Јер није било лако себе измјестити из светогорског молитвеног тиховања у свијет препун разновразног трвења. Поготово на ондашњем узбурканом Балкану, гдје се било укотвило тзв. Латинско царство у Цариграду. Имао је невоља и са охридским архиепископом који није благонаклоно гледао на то шта Свети Сава ради још као архимандрит хиландарски и студенички. Због свега тога Сава је, како кажу његови биографи, много путовао, просвећивао, подизао и градио, продуховљавао и образовао монаштво и свештенство, дјелујући већ тада као стварни духовни поглавар свога народа. «Година 1219. само је некако подигла на виши степен оно што је већ свуда постојало као снажна база за брзу организацију црквене самосталности» (Еп. Симеон). Хватало је Св. Саву и осјећање немоћи, најчешће изазвано неразумијевањем савременика и сарадника. Зато је и написао једну кратку пјесму (Слово о мукама) која почиње: «Помијешах се са стоком неразумном и изједначих се с њом, бивајући убог добрим дјелима, а богат страстима.» Свети Сава никад није прекидао нити посумњао у Божје руковођење његовом мисијом. Зато је и другима и себи говорио: »Ум наш да буде на небесима!» То је записао у једној краткој пјесми под насловом *Слово о уму*.

Тајна успјеха

Тајна Савиног успјеха у пријемчивости и опхођењу са људима високог положаја лежи у ономе што неки философи зову лични престиж. Међутим, тај његов лични престиж огледао се свакако у његовом посједовању живе светости, оног надземаљског престижа за

кога ни философи нису знали. Он је неодољиво дјеловао на владаре, своје савременике. «Са уважавањем су га примали источни патријарси. Почаст му указује иноверни каирски султан. Слушају га владари савременици у Србији. На бугарском двору је као код своје куће. Он ће тамо и умријети, враћајући се са другог пута у Свету земљу и из посјете источним патријарсима, код којих је утврђивао положај Бугарске патријаршије.» Оснива епархију на приморју у Боки, а у исто вријеме несметано тамо дјелује и римокатолички бискуп, који је остао иза подјеле цркве 1054. године. Нема ништа против тога да му брат Стефан Првовјенчани узме круну од папе, без које се није могао легализовати пред дворовима Европе. Међутим, и Сава ће крунисати свога брата да би се знало да је он православни владар, традицијом ослоњен на добар обичај прве хришћанске државе Византије. Слагао се са тим да српски владари одржавају коректне односе са Ватиканом као и са дворовима Венеције и Угарске. Колики је углед Сава уживао међу иновјерним владарима свједочи и чињеница да је за вријеме Латинског царства у Цариграду два пута боравио у чувеном Богородичном манастиру.

Св. Сава ће бити упамћен и по томе што је, поред васпитавања посебног соја српских монаха званих «монаси отачаственици», васпитавао и посебан тип владара код Срба, владара духовника, али и архијереја државника. То ће трајати све до 19. вијека. Управо је то типично светосавско у српском народу. «Патријарх Макарије Соколовић, од своје обновљене Пећке патријаршије (1557) створиће у Отоманској царевини државу у држави. Узеће из руку кадија судску власт, а његови црквени судови пресуђиваће у насљедном праву.»

Савина светост и престиж нарочито се осјећа у његовом дјелу просвјете, књижевности и културе у сваком облику. Све то ни издалека није утихнуло његовим одласком са овога свијета, штавише, оно се и распламсало. То је илустрација чињенице да је комплетно Савино дјело дубоко уткано у народну душу, из које је и он црпио снагу за своје величанствено дјело. То се у историји нашег народа дешавало, рекли бисмо, реверзибилно. Пошто се народ селио по цијелом ондашњем Балкану а и шире, Савин дух неимарства, књигољупства, иконописања и др. вазда је био са њим. Истовремено и Савин култ је јачао сразмјерно удаљености народа од своје матице. Као што је Савин пепео са Врачара, развијан по цијелој свијету, утврђивао народну припадност својој Цркви и «путу који

води у живот)», тако је и народна развијаност по цијелом свијету условила да се Савино име слави данас ево готово по цијелој земаљској кугли. Наравно да су томе допринијеле и «успомене» које је народ носио из старог краја. То су, наиме, биле, мошти светаца, реликвије, књиге и разни други предмети. Многе књиге и предмети су завршили и код иновјерника, а неки и у огњу. Колико ће их само однијети и од пријатеља добити Вук у Беч, да би их преко Копитара уновчио и тако ублажавао честу материјалну биједу која га није ријетко сналазила. Кажу да је «једно српскословенско Јеванђеље у средњем вијеку доспјело чак и на француски двор и да су се на њему заклињали неки француски владари.» А да грчки устаници против Турака нису ложили хиландарску архиву и књиге, чиме су се промрзли гријали у предасима ратовања, хиландарско благо би било далеко богатије.

Политика Св. Саве

Свети Сава није дјеловао само у цркви и просвјети. Он је био и активни политичар, али ни налик на данашње политичаре, па ни на оне европске и свјетске провинцијенције. Колико је он за живота имао политичког успјеха, чини се да је још више његов дух имао успјеха послје његовог овоземаљског живота. Ево примјера. Твртко, у коме је текла крв Немањића (баба кћерка краља Драгутина) и крв Шубића (по мајци), краљ Србије, Босне и Хрватске 1377. крунисао се у Милешеви крај Савиног гроба по православном обреду. Стјепан Вукчић Косача проглашава себе херцегом Св. Саве.

Сава је остао незаобилазан и у народним причама и предањима, у називима мјеста, вода, стијена и пролаза. Остао је надахнуће пјесницима и приповједачима, не само православнима, већ и инославнима. Сјетимо се само стихова фра Андрије Качића-Миошића: Рад' чудеса светитеља Саве /словинске га све државе славе.

Дух Св. Саве остао је све до данас и трајаће до свршетка вијека. У ратовима двадесетог вијека, и послје њих, показао је своје невјероватно присуство у снази обнављања порушеног и украшавања сачуваног.

Нови изазови

Сада живимо у посве различитим околностима од свих претходних. Човјек је веома искомпликовао живот. Постао је заточеник сопствених достигнућа која је реализовао у име тобожње слободе. Заборавио је шта значи бити слободан. Заборавио је шта значи радост, јер скоро да се више и не умије радовати. Много се више радовао некада убоги пастир у својој кривињари него данас неки богаташи у раскошним вилама. Све је то проузроковала гордост која је основ и мајка свих осталих гријехова, као и узрок свих разочарења. Карактеристично је за савременог гордог човјека да не разумије ни покајање, које је преумљење на добро, већ га сматра својим понижењем. «Самољубиви и горди човек, да се не би под новим чињеницама 'понибио' и признао да у нечем нема право, склон је да се понаша као Галилејеве и Коперникове судије.»

С обзиром на све ове чињенице, шта бисмо данас могли научити од Светог Саве? Чему другоме, него «путу који води у живот?» Да бисмо изишли на тај пут и остали на њему, треба да слушамо Св. Саву и угледамо се на њега као што се он угледао на Христа.

Теолози и философи да мање софистицирају а више дјелују на практичну примјену хришћанских истина, јер *неће свако који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско, него онај који врши вољу Оца мојега који је на небесима (Мт.7,21)*. То је Св. Сава цијелог свог живота практиковао и зато је још за живота сматран за светитеља.

Просвјетари и културњаци да схвате да нема ни просвјете ни културе изван Бога и Његове истине. За све нас, а посебно за просвјетаре, ријечи Св. писма: *Тако да се свијетли свјетлост ваша пред људима и да људи виде ваша добра дјела и прославе Оца нашега који је на небесима (Мт.5,16)* указују на неопходност религиозног васпитања и образовања за правилан развој личности. А нема ни културе тамо гдје нема култа. Исправност култа условљава вриједност културе.

Пастири и народне вође би требало, по угледу на Св. Саву, да схвате да раде свој посао

правилног вођења народа Божјег. Да не буду само управитељи или владари већ примјери за углед. Јер, «добар пастир што говори ином, и сам својим потврђује чином.» На такав начин је Св. Сава управљао и манастирима, и самосталном црквом, а посредно, васпитавајући владаре у хришћанском духу, и младом српском државом. Нигдје није забиљежено да се Св. Сава са неким сукобио на личном плану.

Ријечи које су приписане Св. Сави да је Србија «исток на западу и запад на истоку», без обзира да ли изворно потичу од њега или не, громогласно свједоче о Савиној ширини погледа. То би се могло протумачити да, ако је човјек истински хришћанин, он је грађанин цијелога свијета, било гдје да је одрастао или било гдје да се школовао. У старој грчкој философији за мудраце се говорило да су грађани цијелога свијета, а у хришћанству то су светитељи. Такав «грађанин цијелога свијета» био је наш Свети Сава.

Данас се много говори о глобализацији, о екуменизму, о зближавању цркви и хришћанских деноминација; држе се симпозији, издају се саопштења, полемичким језиком се доказује сопствена исправност. Међутим, често се заборавља на ријечи Св. апостола Јакова: *Покажи ти мени вјеру без дјела, а ја ћу теби вјеру из дјела (Јак.2,18)*. А то би заправо требало да буде основни мотив и начин зближавања – дјелотворна вјера. Јер дјелотворна вјера производи код људи онај величанствени духовни престиж – светост, коју је изобилно посједовао Св. Сава. Светост је незамјењиви атрибут хришћанства. Још у Старом завјету Бог је рекао људима: *Будите свети, јер сам ја свет, Господ Бог ваш (3Мoj.19,2)*. А у Новом завјету је то Господ Исус Христос поновио и проширио ријечима: *Будите ви, дакле, савршени, као што је савршен Отац ваш небески (Мт.5,48)*. Ко посједује овај степен моралног савршенства, он је истински екумениста.

Хришћанство је светошћу освојило свијет. Без свјетске моћи, без новца, без капи проливане крви, - само снагом истине и светим примјерима. Светошћу све то може и одржати и духовно зближити људе, као и «собрати расточенаја.» Светост је гаранција зближења, а можда и сједињења, хришћана. Без тога смо *звоно које звони и прапорац који звечи (1Кор.13,1)*. Јер светост је као духовно начело ушла у живот народа.

Такав примјер је наш Свети Сава. Из његовог примјера и духа који не престаје да важи, као из непресушног извора, треба да се учимо сваком добром дјелу.

«Свети Сава је својим делима и заслугама био свети човек. Светост је исконска потреба духа. Не тражимо свето у свету, него у светим делима светих људи. Наш Свети Сава је ризница такве светости и нама данас.»

Дубровник, децембар 2004.